

PRAWO

W poszukiwaniu efektywnych mechanizmów
ochrony praw osób dotkniętych współczesnymi
konfliktami zbrojnymi

NA STRAŻY POKOJU

Autorki/Autorzy

Anna Adamska-Gallant
Barbara Błońska
Sylwia Gregorczyk-Abram
Patrycja Grzebyk

Andriy Kosylo
Kaja Kowalczevska
Hanna Kuczyńska
Paweł Wiliński
Katarzyna Wiśniewska (red.)

Skróty

CAHVIO	Komitet Ad Hoc ds. zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dn. 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 ze zm.
ENA	europejski nakaz aresztowania
ETPCz	Europejski Trybunał Praw Człowieka
INTERPOL	Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej
KNZ	Karta Narodów Zjednoczonych, Dz.U. 1947, nr 23, poz. 90
Kodeks karny, k.k.	Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2025, poz. 383, tekst jedn.
Kodeks postępowania karnego, k.p.k.	Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 2025, poz. 46, tekst jedn. ze zm.
Konwencja stambulska	Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Dz.U. 2015, poz. 961 ze zm.
MTJK, MTKY	Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii

Skróty

MTK	Międzynarodowy Trybunał Karny
MTKR	Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy
MTS	Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
RB	Rada Bezpieczeństwa ONZ
SA	sąd apelacyjny
SIS	System Informacyjny Schengen
SN	Sąd Najwyższy
Statut MTK, Statut Rzymski	Rzymski statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dn. 17 lipca 1998 r., Dz.U. 2003, poz. 708
UE	Unia Europejska
ukraiński kodeks karny, u.k.k.	ukraiński kodeks karny z 2001 r., Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131]

Przedmowa

Tytuł Prawo na straży pokoju. W poszukiwaniu efektywnych mechanizmów ochrony praw osób dotkniętych współczesnymi konfliktami zbrojnymi zdradza gorzką prawdę o nieefektywności panującego w dzisiejszym świecie systemu ochrony prawnej ofiar wojny i innych kryzysów humanitarnych, a szczególnie systemu odpowiedzialności karnej, mającego gwarantować odpowiedzialność za najpoważniejsze zbrodnie i zbrodnie przeciwko ludzkości. Doświadczenia drugiej połowy dwudziestego wieku i pierwszych dwóch dekad dwudziestego pierwszego wieku pokazują, że istniejących krajowych i międzynarodowych instrumentów odpowiedzialności karnej za naruszenia prawa humanitarnego nie można określić mianem efektywnych. Wydarzenia ostatnich lat przyniosły zaś zmianę na gorsze.

Po potwornościach dwudziestego wieku wielkim osiągnięciem ludzkości było rozwinięcie nie tylko nowoczesnych doktryn praw człowieka i prawa humanitarnego, ale wprowadzenie praktycznych instrumentów pozwalających w minimalnym zakresie chronić prawa osób dotkniętych kryzysami humanitarnymi, a także ścigać sprawców zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych. Do nich należało praktyczne rozwinięcie koncepcji uniwersalnej jurysdykcji oraz ustanowienie międzynarodowego sądownictwa karnego, szczególnie powołanie w 1998 r. Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Dzisiaj obserwujemy – wraz z wzrostem populizmu i rządów illiberalnych – podważanie systemów ochrony praw człowieka i prawa humanitarne w imię bieżących celów politycznych. Zachowania wielu państw do tej pory postrzeganych jako demokratyczne i stojące po stronie praw człowieka oraz rządów prawa osłabiają politycznie Międzynarodowy Trybunał Karny w dobie zwiększającej się potrzeby zapewnienia odpowiedzialności za zbrodnie wojenne i przeciwko ludzkości.

Realizację praw ofiar i postulatów odpowiedzialności za zbrodnie dodatkowo komplikuje zmieniający się charakter wojen. W wojnie hybrydowej są między innymi wykorzystywane środki cyfrowe, dezinformacja na skalę niespotykaną w historii oraz manipulacja osobami poszukującymi ochrony międzynarodowej przy przekraczaniu granic państwowych. Zjawiska te jednak nie mogą zwalniać państw z obowiązku respektowania godności ludzkiej i poszanowania prawa humanitarne oraz praw człowieka.

Wobec osłabiania międzynarodowego sądownictwa karnego przez władze *stricte* polityczne większego znaczenia nabiera rola krajowych systemów odpowiedzialności karnej i praktyczne zastosowanie zasady uniwersalnej jurysdykcji. Doświadczenia choćby polskie wskazują jednak na to, że – choć formalnie możliwe jest ściganie przez krajowe organy ścigania sprawców zbrodni popełnianych w innych państwach – prokuratura niechętnie sięga po zasadę jurysdykcji uniwersalnej, by ścigać sprawców zbrodni popełnionych poza Polską, godzących w osoby niebędące obywatelami Polski. Podobną niechęć można obserwować w innych krajach europejskich.

W tych niesprzyjających okolicznościach powinnością prawników kierujących się busolą etyczną i aksjologią humanitarną oraz prawnoczęłowieczą jest szczególna staranność i zaangażowanie w realizację praw ofiar i postulatu odpowiedzialności za zbrodnie. Jednak dzisiaj to przede wszystkim na politykach spoczywa szczególna odpowiedzialność: zapewnienia warunków i mechanizmów do dochodzenia prawdy i rozliczanie sprawców – niezależnie od okoliczności i, jeśli trzeba, wbrew bieżącym politycznym interesom.

Niniejsza publikacja jest nie tylko akademicką analizą problemów związanych z krajowym i międzynarodowym systemem ochrony ofiar współczesnych konfliktów zbrojnych. Jest w istocie cennym przewodnikiem do wzmocnienia ochrony ofiar wojny i innych kryzysów

humanitarnych, do zapewnienia odpowiedzialności (ang. *accountability*) zbrodniarzy, a – w konsekwencji – zbudowania bezpiecznej przyszłości.

Życzę autorkom i autorom tej publikacji, aby wśród jej czytelniczek i czytelników znaleźli się nie tylko adwokatki i adwokaci, sędziowie oraz prokuratorzy i prokuratorzy, ale przede wszystkim przedstawicielki i przedstawiciele władzy publicznej. Nie ma wątpliwości, że lektura tej książki nie tylko dostarczy Państwu pogłębionej wiedzy, ale stanie się również impulsem do działania – do dalszej refleksji i do praktycznego zaangażowania na rzecz praw ofiar zbrodni wojennych i przeciwko ludzkości, a także zapewnienia odpowiedzialności sprawców tych zbrodni.

adw. Mikołaj Pietrzak

Książka łączy najwyższy poziom naukowy ze starannością w przystępnym opracowaniu niezwykle trudnych i kontrowersyjnych zagadnień. Jest opracowaniem wyjątkowo potrzebnym i wyjątkowo oczekiwanym na prawniczym rynku wydawniczym.

prof. dr hab. Mirosław Wyrzykowski
(z recenzji)

Tytuł zdradza gorzką prawdę o nieefektywności systemu ochrony prawnej ofiar wojny i innych kryzysów humanitarnych. Nie ma wątpliwości, że lektura książki nie tylko dostarczy pogłębionej wiedzy, ale stanie się również impulsem do działania — dalszej refleksji i praktycznego zaangażowania na rzecz praw ofiar zbrodni wojennych, oraz zapewnienia odpowiedzialności sprawców tych zbrodni.

adwokat Mikołaj Pietrzak
(z przedmowy)

**#WOLNE
#SĄDY**

Krakowski
Instytut
Prawa
Karnego
Fundacja

SKLEP.KIPK.PL

ISBN DRUK
978-83-974700-6-4

ISBN EBOOK
978-83-974700-7-1

CENA 99 ZŁ

